

דעת-מכללת הרצוג

מתוך: "מעיינות" 1 - שבועות, מאסף לעניני חינוך והוראה, עורך: חיים תמאל, ירושלים תש"ח

יהושע בכרך/ירושלים

מאחרי הצאן

מאמר זה נסמך על לימוד פרקי הראשון של דוד, הוא פרק טז בספר שמואל א.

"דוד מת בעצרת" ובעצרת נולד —
(עפ"י ירושלמי חגיגה ב, ג: קדושין לה, ע"ב)

והוא אחד הטעמים שקוראים בשבועות במגילת רות, לספר בייחוסו של דוד המלך ע"ה. דאמר ר' יוחנן: למה נקרא שמה רות, שיצא ממנה דוד שריות להקב"ה בשירות ותשבחות. (רות דבא)

הפרקים:

- א. עוד שאר הקטן
- ב. עם יפה עיניים
- ג. בקרב אחיו
- ד. ה' דועי
- ה. מיטיב לנגן

עוד שאר הקטן

הקטן והנה לאלה (ישעיהו ס. כב)

אמר ר' לוי: הסוֹק הזה כולו ברוח הקדש נאמר — ברוד.
(ילק"ש כד)

טז א. ויאמר יי אל שמואל עד מתי אתה מתאבל אל שואל

ואני מאסתיו ממלך על ישראל

מלא קרנך שמן ולך אשלחה אל ישי בית הלחמי

כי ראיתי בבניו לי מלך:

ב. ויאמר שמואל איך אלה ושמע שואל והרגני

והיאמר יי עגלת בקר תקח בידיך ואמרת לזבח ליי באתי:

ג. וקראת לישי בזבח ואנכי אודיעה את אשר תעשה

ומשחת לי את אשר אמר אליך:

ד. ויעש שמואל את אשר דבר יי ויבא בית לחם

ויחרדו זקני העיר לקראתו ויאמר שלם בואך?

ה. ויאמר שלום

ו. לזבח ליי באתי התקדשו ובאתם אתי בזבח

ז. ויקדש את ישי ואת בניו ויקרא להם לזבח:

ח. והיה בבואם וירא את אליאב ויאמר אף נגד יי משיחו:

ט. ויאמר יי אל שמואל

אל טבט אל מראהו ואל גבה קומתו כי מאסתיהו

כי לא אשר יראה האדם

כי האדם יראה לעינים ויי יראה ללֵבב:

ה. נִיקְרָא יֵשׁוּ אֶל אֲבִינָדָב וַיַּעֲבְרֵהוּ לִפְנֵי שְׁמוּאֵל
וַיֹּאמֶר גַּם בָּזֶה לֹא בָחַר יי:
ו. וַיַּעֲבֹר יֵשׁוּ שָׁמָּה וַיֹּאמֶר גַּם בָּזֶה לֹא בָחַר יי:
ז. וַיַּעֲבֹד יֵשׁוּ שְׁבַעַת בְּנָיו לִפְנֵי שְׁמוּאֵל
וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל יֵשׁוּ לֹא בָחַר יי בְּאֵלֶּהָ:
ח. וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל יֵשׁוּ הֲתִמּוּ הַנְּעָרִים ?

ביום ההוא כאשר הופיע שמואל הנביא בשערי בית לחם עם עגלת הבקר בידו, חדרו לקראתו זקני העיר ובפיהם השאלה, כמו עצורה: "שלום בואך"?

וירגיע אותם הנביא:
"ויאמר שלום".

כי היה זה למאורע גדול בעיר ובכל הסביבה ואיש לדעהו היה מבשר ואומר: הנביא בא לבית-לחם!

וכאשר קידש שמואל את הזקנים לבוא אתו לזבח ויקדש עמהם את ישי ואת בניו במיוחד "ויקרא להם לזבח" שאלו שם וכן תמהו: מה פשר הזבח הזה?

ובבית ישי רבה היתה התכונה, כי נזעקו שם הבנים ויתקדשו לבוא עם אביהם לזבח כי כן קידשם הנביא.
האם כזבח משמחה יעשה להם? היברכטם שם הנביא כולם? ...

וצר מאד, וכן תמוה מאד הדבר, כי בכל התכונה הזאת בבית לא זכרו האחים ולא זכר גם ישי האב להביא עמהם גם את הבן הרועה, את דה.
"נִשְׁכַּחְתִּי" ! (תהלים לא, יג).

האמנם שכחהו?
ואולי כי רחוק היה מקום המרעה, במדבר, ולא היה סיפק בידם להביאו?

וכאשר גילה הנביא את סודו לישי, כי בחר ה' מכניו לו למלך, מה התפעמה רוחו בקרבנו של האב אשר כה זכה!

**ויקרא ישי אל אבינדב ויעבירוהו לפני שמואל
ויאמר גם בזה לא בחר ה'.**

ויעבר ישי שמה ויאמר גם בזה לא בחר ה'.

ומה חרד אז לבו של ישי בהעבירו כה את בניו זה אחרי זה! ומה היה מתפלל על כל אחד בבואו ובצאתו?

כלום לא זכר האב באותה שעה גם את הכן הצעיר אשר השאירו בצאן?

ויעבר ישי שבעת בניו לפני שמואל

ויאמר שמואל אל ישי: לא בחר ה' באלה!

הנה תמו עברו כל שבעת הבנים. והנביא עומד תמה ומאוכזב. כי עתה קשתה עליו ביותר תוכחת ה' אשר הוכיחו היום "כי לא אשר יראה האדם" — האמנם כה הענישו?

הנה שלחו לראות והוא איננו רואה.

ר' יהושע דסכנין בשם רבי לוי: אמר לו הקדוש ברוך לשמואל, אתה קורא עצמן רואה [ויען שמואל את שאול ויאמר אנכי הראה (שמ"א ט, יט)] אני מראך דבר שאין אתה רואה, אימתי הראהו? בשעה שאמר לו מלא קרנך שמן — ויאמר ה' אל שמואל אל תבט אל מראהו וכו'.

וישי האב, האם לא נבוך היה גם הוא? האם לא ראה בצערו של הנביא? ומדוע לא קם ולא מיהר לנחמו ולהתנחם גם הוא עמו בתקוה לאמר: אנה הנביא, סלה לי, עוד בן אחד יש לי והנה רועה בצאן, ארוצה ואביאנו אליך... אולי זה הוא?

כי ישי לא קם ולא דיבר, רק שמואל הוא אשר התחזק עוד ושאל ממנו, אם בתמיהה ואם כשואל לאחר יאוש:

י. ויאמר שמואל אל ישי התמו הנערים?

ויאמר עוד שאר הקטן והנה רעה בצאן.

כרפיון עונה לו ישי וכאילו מצטדק [לא נאמר ויאמר ישי].

הקטן ...

האם משום שקטן היה דוד על כן לא חשן ולא לקחהו אתם?
והאמנם הוא היה הקטן מכל אחיו, והלוא אליהו קטן היה ממנו, ואילו את
אליהו הביא ישי וגם העבירו לפני הנביא, כי את שבעת בניו העביר?
והאם משום שקטן היה דוד על כן הפקידו על הצאן להיות רועה במדבר,
במקומות סכנה, שם יארבו לו הארי וגם הדוב?

הלוא זו היתה המלאכה אשר ייחדו לו לרוד בבית אביו. הוא ערב את
הצאן וממנו ביקשו את מלוא הדאגה להם גם אחרי שהיה הולך ובא מבית
המלך —

וְדוֹד הַלֵּךְ וְשָׁב מֵעַל שְׂאוֹל לְרַעוֹת אֶת צֹאן עֲכָיו בֵּית לָקֶם.
(ש"א יז, טו)

וככה נוזף בו אחיו הגדול כאשר ראהו משהו עצמו במערכה —

וַיִּסֶר אֵף אֱלִיָּאֵב בְּדוֹד נִיאָמֵר:
לָמָּה זֶה בְּרָדְךָ וְעַל מִי נִטְשָׁתָּ מֵעַט הַצֹּאן וְהִנֵּה בְּמִדְבָּר?
אֲנִי בְּעֵמִי אֶת וְדָנָךְ וְאֶת רֵעַ לְבָבְךָ.
(ש"ש ס"ח)

ועל מי נטשת מעט הצאן? ...

ובו בזמן היו עוד ארבעה אחים בבית [שלושה הלכו אחרי שאול] ולא
עליהם היה המרעה [וישכם דוד בבקר וישש את הצאן על שומר] — (ש"ש
ס"ח).

האין לנו להבין מכל זה כי "הקטן" כאן משמעו הפחות, הבלתי ראוי?
דוד הוא הקטן — הוא בקטנותו ...

כנראה היתה איזו סיבה בבית אשר בגללה הקטינו את דוד משאר אחיו
וישלחהו להיות הרועה.

ורגלים לדבר כי מלאכת המרעה, אשר היתה אהובה בימי האבות, לא היתה
זו עוד מלאכה המכבדת את בעליה כאשר הארץ היתה ביישובה?
ואולי על כן גם שלחהו אחר המדבר להרחיקו מן הבית להיותו מווד
ומובדל מאחיו כאשר גם הם לא הכירוהו.

מוֹדֵר הַיְיִתִּי לְאִסִּי וְנִקְרִי לְבָנִי אִמִּי.
(תהלים ס"ט, ט)

סז. יא. נִיאֲמַר שְׁמוּאֵל אֶל יְשִׁי שְׁלָחָה וְקָחָנוּ כִּי לֹא נֹסֵב עַד בָּאוּ פֹה.

העודד ישי מחכה? העודד הוא צריך זירוז?
נשמע דבר הנביא אליו כמצווה עליו וכמתנה כי באותה שעה התעודד
שמואל ולבו החל מצפה לקראת הנער המופלא הזה. כי הלוא גם הוא היה
תמה: על מה כה העלימו ממנו את הבן הקטן אשר בצאן —
כי לא נוסב עד באו פה.

ולא הסבו הזקנים, ולא ברך הנביא הזבח. והיו הוא וקרואיו יושבים ומצפים
לדוד. ישי ובניו אף הם היו תמהים זה לזה וחדדים לבואו.
הנה הם עברו כולם לפני הנביא והוא פסק עליהם ואמר: "גם בזה לא
בחר ה' — "לא בחד ה' באלה" —
האם בחד בו? בדוד? —
כי לא נוסב עד באו פה —

אמר רב שמואל בר נחמני, לפי שבעולם הזה לא הסבו שני גדולים ישי
ושמואל, עד שישב דוד ביניהם, כך לעתיד לברא אין לך כל מחיצה ומחיצה
של צדיקים שאין דוד עומד על גבם. (ילק"ש קנר)

יב. וַיִּשְׁלַח נִיבְיָאָהוּ — — —

מי שלח? ומי הביאו? האם לא ישי אביו שלח? ולמה לא כתוב?
כי אָבִי וְאִמִּי גָבֹנִי נִי? וְאֶסְפְּנִי. (ההלים כז, י)

עם יפה עינים

סז יב. וַיִּשְׁלַח נִיבְיָאָהוּ

וְהוּא אֲדַמוּנִי עִם יְפֵה עֵינַיִם וְטוֹב רְאִי:

זה היה מראה פניו של הנער דוד אשר הבהילוהו הנה מן המדעה לעמוד
לפני הנביא.

אך אם נרצה לדייק מאוד בתיאור החד והיפה הזה נמצא אותו משונה

במקצת ואולי גם שלא במקומו. כי מה ראה הכתוב להשמיענו כל זה, האם דק על עיניו כי יפות הן? ואדמוני: מה פירושו?
וטוב רואי?

ההביט גם הפעם שמואל אל מראהו?
האם לא בא הכתוב להשמיענו יותר מזה?

כיון שראה שמואל את דוד אדמוני — נתיירא!
אמר: אף זה שופך דמים כעשו [ויצא הראשון אדמוני (בראשית כה, כה)].

אמר לו הקב"ה: עם יפה עינים!
עשו מדעת עצמו הוא הורג, אבל זה מדעת סנהדרין הוא הורג.

(ב"ד 10; ילק"ש קכד)

עינא דרוד מרקמא מכל זיני גוונין. לא הוה עינא בעלמא שפידיא למחזי
כעינא דרוד. כל גוונין דעלמא מנצנן ביה.

וכלא בדחימו למאן דדחיל חטאה.

דכתיב: יראיך יראוני וישמחו (תהלים קיט, עד). — הדאן כד חמאן לי.

וכל אינן הייבין דחלין מקמיה.⁵ (זהר בלק רז)

אדמוני עם יפה עינים.

בשני קוים עמוקים אלה דשם הכתוב תיאורו. ואמנם היה זה דאי
נשמתו של הנבחר היום להיות מלך ישראל.

וטוב דאי!

כי נחם ה' את נביאו הפעם וגם נתן לו לראות ללבב.

* * *

מכאן נפתח פתח להבין את כל פרשת חייו של דוד המלך. זו הגדולה והנפלאה אשר לפנינו. כי מכאן עלינו ללמד לדעת את נפשו של דוד בכל מאבקה ונפתוליה עם אלהים ועם אנשים.

ומעתה נזכור, כי נפשו של דוד היתה מרכבה לשתי תכונות, אשר כל אחת מהן חזקה וגמורה עד קיצה. והאחת שונה מחברתה בתכלית השוני. ועל כן הן גם מפריעות זו לזו וצורדות אשה את אחותה.

ובמרכבת משנה זו הלך דוד בטערות חייו. שרה עם עצמו ועם אנשים רבים אשר סבבוהו כיתרוהו כל הימים — אם באהבה ואם בשנאה.

אם לשנאה — הרי היתה עליו על דוד שנאת חמס ורדיפה מתחילתו ועד יום מותו. ורבה היתה השנאה ככל שנלמד עוד להבינה וככל שגם הוא ידעה והכריז עליה בשירותי־פילותיו בספר התהילים.

ואם לא אהבה — וזה דוד לסגולה שבאהבת אדם לאדם, ותהי גם היא לנס
[דאה שמ"א פרק יח והוא כולו דצוף אהבה — "ויא אהבה הו יתנתן כנפשו"
(א), "וכל ישראל ויהודה אהבו את דוד" (טו), "ותאהב מיכל בת שאול את
דוד" (כ)].

וכדי לכלכל את שתי אלה כאחת וכדי להכילן היתה גם נפשו בנויה ככה
במידותיה ומוכנה לקראתן תמיד.

יודע נגן זאיש מלחמה — הן הן כוחות נפשו למאבקיה. בשניהם
היה חייב למשול בכל עת, ובשניהם כאחד היה עליו להשלים את תעודתו
אשר הוכנה לו.

ויהי דוד הרמות המרכזית והנפלאה ביותר בכל ספרי הנביאים. והוא גם
אשר השלים תעודתו לחיי עולם וייקרא "משיח אלהי יעקב" (שמ"ב כג, א),
וכתרו: "האדם המעלה".

וזאת תורת הקצם ?? אלהים

וראיתני קתור הקצם הפעלה ?? אלהים

זאת תורת האדם (המעלה) — המעולה שבנביאים,

זה משה (שנאמר "ומשה ע לה אל האלהים").

אתה מוצא מה שכתוב בזה כתוב בזה.

זה מלך על ישראל ויהודה וזה מלך על ישראל ויהודה.

זה פתח באשרי וזה פתח באשרי, "אשריך ישראל" (דברים לג, כט).

(מדרש שמואל כו; ילק"ש קמו

ועיין גם בדר"ק לפסוק זה)

ולא קם נביא עוד בישראל כמשה (דברים לד, י).

נביאים לא קם — במלכים קם. (ראש השנה, כא, ע"ב)

כי כרוכים ירדו לו השניים החרב עם הכינור.

אשר לחרב, היה דוד "לבו כלב האריה", אכזרי ונוקם במלחמותיו עם

אויביו ה' ועמו. "וימתד בחבלים להמית", "וישם במגרה ובחריצי הברזל".

אָרְדוֹף אוֹיְבֵי וְאֲשִׁינָם וְלֹא אָשׁוּב עַד פְּלוֹתָם;

אָקַצְתָּם וְלֹא יָקְלוּ קוּם יִשְׁלוּ תַסַּת כְּגָלִי: (תהלים יח, כח—כט)

ואשר לכינור, הלוא הוא המתפלל הגדול, אשר לבו היה נמס כרונג ונפשו

מתעטפת עליו ומתרפקת על יוצרה באהבה.

אם לא שויתי ודוממתי נפשי קָנַקְל צְלִי אָמו

קָנַקְל צְלִי נַפְשִׁי: (שם קלא, ב)

ומיתרי לבבו אלה העדינים והנאמנים היו קניין עד לדורות האדם, לכל הנפש אשר תבוא לדרוש את האלהים.
זה כינור לדוד "נעים זמירות ישראל..."

הוא קדינו קצצני: (שמ"ב כג, ח)

כשהיה (רד) יושב ועוסק בתורה היה מערן עצמו כחולעת.
ובשעה שהיה יוצא למלחמה היה מקשה עצמו כעץ.
(מועד קטן טו, ע"ב)

תכונות נפש גם הן צריכות לימוד ותרגול בתוך החיים, לחזקם בסבע שני כי ככה הן משתלמות ועולות עם המסיבות המעשים המותאמים על פי דרכן — ואין דומה למי שהיקנו לו חינוכו זה לימדי נעוריו.
גורל נעוריו של דוד וגם זה מעשהו עם הצאן, הם שהבשילו והתקינו לו בלבו את כלי מלחמתו ואת כלי מנגינתו גם יחד.
ומשם הוא בא ומגיע למלכות.

ועתה כה תאמר לעבדי לדוד

כה אשר יצא

אני לקחתיך מן הגנה מאסר הצאן

להיות נגיד על עמי ישראל:

(שמ"ב ז, ב)

אחר הצאן הלך דוד, אחר המדבר, שם חונך את עצמו לבדו, לשם נשא אתו את חרפת נעוריו ויעבירנה בלבו ויחשל לו ממנה כוחות נפש איתנים לעמוד ולסבול כל חייו משטמה ודיב ורדיפות.
ושם במדבר לימד את לבו גם להתפרק מכל אלה.

הנה צרחיק נדד אליו במדבר סלה:

אחישה מקלט לי מדום טפה מסער: (תהלים זח, ט)

עם הצאן במדבר שם שעשע הנער את נפשו על כל מעשי בראשית ככפורם. שם שר על ההרים הגבוהים ועל הסלעים ועל כל הצומח ועל נפש כל חי. ויקשב לרחשי כולם וישמע אותם האומרים שירה כל היום.
אל מול שמים סהורים הפתוחים והרחבים נשא הנער את עיניו לטבול אותן בהם ולטהרן בתכלת אין סוף.
והיה לו המדבר מרחביה ושדות מרעהו למקדשי אל.

יהושע בכרך

ומשם, משחרר טל ילדותו עלה דוד. לשיר את שיר האדם לקוגו.
זה שירו עולמים.

(שם קד, א)

בְּרָכִי נַפְשִׁי אֵת יְיָ...

• • •

הנעד אשר בשגגה נשללה ממנו אהבת הורתה, ויהי מחר לאחיו ונשכח
מחסדי ילדות ונעורים, והוא שלוח תמיד הרחק מביתו לרעות את "מעט
הצאן" במדבר — הנה שם פגשו גודלו וישק לו ויפייסוהו.

כי מאז התרועע דוד עם הצאן, היו תמימי בעלי חיים אלה אוהביו, ויתן
להם את כל חסדי לבו, חומה היה עליהם גם לילה גם יומם.

ולרגל המלאכה הזאת נפתחו לו שם כליותיו כמעיינות הנובעות רחמים
וצדקה, ומבלי שידע הכין לו בלבו את כל אלה ושמרם לתפקיד העתיד לה.
עבור העם אשר בחרו ה' להיות עליהם לנגיד.
משם ראהו ה' כלבבו ומשם ניסוהו.

(תהלים עח, ע)

נִיָּסָר בְּדוֹד עֲבָדוֹ נִיָּקְחָהּ מִמְּקִלְאוֹת צֹאן:

(שם יא, ד)

צִיָּנָיו נִחְזוּ עֲפָעָפוּ יִקְחֵנוּ בְּנֵי צֹדֵם:

ולמי בוחן? לצדיק!

שנאמר: (שם שם, ה) ה' צדיק יבחן.

ובמה בוחנו? במדעה צאן.

ברק לרוד בצאן, ומצאו רועה יפה, שנאמר: ויקחהו ממקלאות צאן.

ד' יהושע הכהן בשם רבי יצחק: מהו ממכלאות צאן?

שהיה דוד כולא את הצאן אלו מפניו אלו:

היה מוציא הגדיים ומאכילם ראשי עשבים, שהם רכים.

מוציא התיישים ומאכילם אמצעים של עשבים, שהוא בינוני.

מוציא הבהודים ומאכילם עיקרם של עשבים (שדשים) שהם קשים.

אמר הקדוש-ברוך-הוא: מי שהוא יודע לרעות את הצאן איש לפי כוחו —

יבוא וידעה צאנו, אלו ישראל.

זהו שנאמר: מאחד עלות הביאו לרעות ביעקב עמו (שם עח, עא).

(שם"ד ב; ילק"ש תחכג)

• • •

גבינה בנבכי הגפש של דוד אם נאסוף לתמונה ראשונה מכל אשר נשא
משחר חייו ומכל אשר למד בהם מנעוריו.

(תהלים קכט, א)

כפת צָרוּנִי מְנַעֲרִי.

(שם עא, יז)

אֱלֹהִים לְפָנַי מְנַעֲרִי.

בקרב אחיו

טו יג. **נִיאָמַר יְיָ קוֹם מְשַׁחֵהוּ כִּי זֶה הוּא:**

יג. **נִיָּקַח שְׂמוּאֵל אֶת קָרְן הַשֶּׁמֶן וַיִּמְשַׁח אוֹתוֹ בְּקֶרֶב אָחָיו:**

אמר רב שמואל בר נחמני, אמר ר' יונתן:

דוד אמר (תהלים קיח, כא): ארך כי עניתני ותהי לי לישועה.

ישי אמר (שם שם, כב): אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה.

אחיו אמרו (שם שם, כג): מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו.

שמואל אמר (שם שם, כד): זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו.

(פסחים קיט, ע"א)

ביקשו חכמים להרחיב תמונת אותו מעמד מלא העניין אשר הכתוב, כדרכו,

צימצם אותה מאוד.

בקרב אחיו

האין משפט זה מקפל בקרבו את כל ההתרגשות שהיתה בשעה ההיא, את
חרדת הקודש אשר הפליאה את כל העומדים בה?

חז"ל שומעים מפייהם את פסוקי ההלל האלה המעלים לפנינו את כל אשר
התרחש בקרבם.

מה חשב דוד כאשר הדיצוהו מן המרעה ובא וראה את הנביא בראש כל
המסובים, זקני העיר וגם אביו ואחיו בתוכם, וכולם מצפים לו? —
הנה הנביא קם ומושח אותו.

כלום לא נבהל הנער? או אולי כחולם היה אותה שעה ושב להיות עם נפשו כהרגלו ולהודות על ענותו ועל ישועתו כאחת.

אורך פי אָנִיתָנִי...

וישי אביו, השמח היום בבנו הקטן אשר כה זכה?
האם שלימה היתה השמחה או גברו עליה התימהון והפלא?
ושמא היתה האב כתוהה על כל אשר חטא לילד עד הנה?

אָכֵן קָאָטוּ הַבּוֹנִים...

דוד שמימי רועה צאן היה ונעשה ראש. (רש"י, שם)

ואחיו מה? הם אשר עברו כולם היום לפני הנביא ובהם לא בחר ה', האם קינאו מאוד באח הקטן הנשכח, ברוד?
ואולי לא הספיקו, כי עמדו נרעשים בפני הנפלא מהם —
מֵאַתּ יְיָ הִיָּתָה זֹאת הִיא נִקְלָאת בְּעֵינֵינוּ...

והנביא שמואל אשר עשה את כל אלה עם משפחת בית הלחמי ונסחף גם הוא עמם בתימהון, עתה הוא יודע את אשר עשה לו ה' היום, אשר שלחו לעמד לפני משיחו, כי עתה הנביא רואה לפניו את הנער המסוּח ויודע כי זה הוא אשר בחרו ה' למלכות עולמים¹⁰.

זֶה הַיּוֹם פָּשָׂה יְיָ נְגִילָה וְנִשְׂמְטָה בּוֹ...

אך לא היתה זאת השמחה שלימה לשמואל. עתה בא לפניו זכרון יומו הראשון של שאול ועל כן הוא מדחמהו עוד.
גם ראה הנביא כי היום לא נתן לו ה' להיות הערשה אף לא גילה לו, כאשר עשה כן בהכנה מיוחדת בשעתו של שאול.

וַיִּזְגַּל אֶת אֲנִי שְׁמוּאֵל יוֹם אֶקְדֵּ לְפָנָי בּוֹא שְׁאוּל. (ט, טו)

ביום ההוא עשהו ה' שותף במעשה המשיחה ואת שאול הביא אליו הרמתה.

וְשְׁמוּאֵל רָצָה אֶת שְׁאוּל וַיִּזְכְּנוּ

הַיָּהּ הָאִישׁ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלֶיךָ זֶה יִבְצֵר בְּעַמִּי. (ט, יז)

והיום לא דאה.

היום נסתלקה ממנו הנבואה ושמחתה, כי כיסה ה' ממנו בתחילה והיה זה מוסר לו.

אִזּוּ יִזְגַּל אֲנִי אֲנִשִּׁים וּבְמִסְרָם יִחַתּוּ. (איוב לג, טז)

אז יגלה — זה שמואל שנאמר: ה' גילה את אוון שמואל וכר; ובמסורם יחתום — וכשהלך שמואל למשוח לדוד, כיון שראה אליאב אמר: אך נגד ה' משיחו. ויאמר ה' אל שמואל אל תבט אל מראהו, — כיון שבא דוד אמר לו: קום משחהו, כי זה הוא.

אמר לו הקב"ה: משיחי עומד ואתה יושב? קום משחהו.

(תנחומא וירא ו; שוחר טוב לא, יז)

(רד"ק)

קום — לשון זידון

ואולי על כן לא יכול היה היום שמואל להיות בעל השמחה ובעל המעשה.

ויאמר ה' קום משחהו. כי זה הוא!

נטל קרן השמן ובא ליצוק על ראשו (של אליאב) וברח השמן לאחוריו.

כשראה כך, אמר: גם בזה לא בחר ה'.

וכך היה השמן ערשה לכולם.

כיון שבא דוד ראה השמן רץ מעצמו וניצק בראש דוד

אמר: ויתרם כראם קרני בלותי בשמן רענן (תהלים צב, יא).

וכל כך למת? שראה הקדוש ברוך הוא מעשיו של דוד שהיה ראוי לימשח

למלכות, שנאמר: אהבת צדק ותשגא רשע על כן משחך אלהים אלהיך שמן

ששון מחבריך (תהלים מה, ח).

(ילק"ש קכד)

ה' ר' עי

טו יי. — — — ומצלח רוח יי אל דוד מהיום ההוא ומעלה

ויקם שמואל וילך הרמתה:

ושנת רוח נבואה מן קדם יי על דוד (ת"י)

וכן "רוח ה' סרה מעם שאול" — תרגמו: רוח גבורה מן קדם ה'. וזאת רוח הגבורה העידה את דוד להרוג את הארי הרוב הפלשתי, וכן רוח הקדוש נולדה בו מהיום ההוא ומעלה ואמר השירים והמזמורים ברוח הקדוש, שנולדה בו.

כי בכלל רוח ה' רוח הקדוש ורוח גבורה. (רד"ק)

רוח ה'! זה כתרם הרוחני של מלכי ישראל הראשונים אשר בחרם ה', ואשר נמשחו על ידי נביאו בשמן המשחה ככהן גדול במקדש¹¹. והם עם נביאים ניבאו ויהיו לסגולת האדם. וכן התקדש המלך גם בפי העם ויקראו לו: "משיח ה'" ו"משיח אלהי יעקב".

• • •

ויקם שמואל וילך הרמתה.

כמה מצער הפסוק הקצר הזה באמצע מסיבת הזבח אשר קידש ובעוד כל הקרואים תמהים למאורע אשר הביא להם, ובעד זה הנער המשוח עומד נרגש ומצפה מה יאמר לו הנביא ומה יצווה עליו. הנה קם הנביא ממקומו קם והלך לו.

ולא נשק הנביא לדוד ולא ברכו כאשר עשה כן לשאול בשעתו¹². וגם לאביו לא הגיד מה יהיה משפט הנער; ולזקנים אשר קידש אתו לזבח לא פנה עוד ולא הסביר להם ולא הוהירם כי ישמרו את הרבר בסוד בני יהודה. אף לא ברכם לשלום בלכתו? ויקם שמואל וילך הרמתה...

וכל כך למה?

האם משום שהתאבל עוד שמואל אל שאול? או כי ירא ממנו ועל כן גמר שליחותו והלך לו ולא ערב לבו להוסיף משלו ברכה ולשמח את "רעהו הטוב ממנו"?

או אולי כי ידע שמואל כי אין בזאת עדיין כל השמחה לדוד, כי עוד לא לו המלוכה. הנביא יודע בלבבו, כי מהיום הנה תתעורר על דוד קנאה קשה כשאל ורדיפות המלך ושריו יגירוהו לגיא צלמוות ימים רבים עד אשר יגיע למלכות וממנה יימשך לו גם אחרי כן כל ימי חייו — — — ולכן נראה הנביא גם בעיני עצמו כאשם, אשר אשם לנער בהחרידו אותו היום מן הנווה אשר במדבר לקראת גורל חיים זה.

ועוד גם זאת יודע שמואל, כי לא בידו יהיה לעזור לו ולהצילו מיר רודפו. הן "עדיין לחלוחיתו של שאול קיימת" ועדיין צערו של שאול לפניו. ועל כן נראה הנביא כבורח להיסתר עם צערו מפני הסערה אשר עוד מעט תתחולל בין השניים האלה אשר הוא משחם למלכות¹³.

ויקם שמואל וילך הרמתה.

ואולי ההליכה המזורה הזאת רושמה היה גם על המסובים לטשטש מלבם את אשר ראו היום וכן תמהו. ולא ידעו עוד מה טיבה של משיחה זו. ודוד מה עשה מעכשיו?

יש לחשוב כי חזר אל צאנו המדברה. ויהי כבודח היום להיסתר מקנאת הבית. מאימת המלכות ומדואיו בחוץ אשר המה יביטו ידאו בו ועליו יתלחשו. אל המדבר! לשם נשא אתו את כתר הנסתר, את רוח ה' אשר מעתה מצווה הוא עליה לכובשת בקרבו כרוח גבורה ובצפוני שירו בקודש.

שם במדבר תוכל להתרפק על מרחבייה. שם ישמע לבו את קול ה' הפוקר בריות בראשית, ויעורר גם הוא שם שירו עמהם.

קְמוּר לְקוֹד

קְבוּ לִי קְנֵי אֵלִים קְבוּ לִי קְבוּר וְעוּ...
 קוֹל יְיָ שׁוֹבֵר אֲרָזִים וְיֹשֵׁבֵד יְיָ אֵת אֲרָזֵי הַלְּבָנוֹן
 וְיִרְקָדֵם קָמוּ עֵגֶל, לְבָנוֹן וְשָׁרְיֹן קָמוּ בְּן רְאֵמִים:
 קוֹל יְיָ חוֹצֵב לְהַבֹּת אֵשׁ:

קוֹל יְיָ יַחֲלִי סִדְקָר יַחֲלִי יְיָ סִדְקָר קָדֹשׁ: (תהלים כט)

ומשם ישאב משורר התהלים את תיאורי הגבורה העליונה אשר ממנה עז לעמו ומעוז ישועות משיחו.

וַתִּגְעַשׁ וַתַּרְעַשׁ הָאָרֶץ וּמוֹסְדֵי הָרִים יִרְגְּזוּ
 וַיִּתְקַעְשׂוּ כִּי טָרָה לוֹ:
 עָלָה עָשָׁן בְּאָפֶס וְאֵשׁ מִסִּיּוֹ תֹאכַל
 עֲתָלִים בְּצָרוֹ מִמֶּנּוּ:

וַיֵּט שָׁפָיִם וַיִּבֶד וַיַּרְקָטֵל תַּסַּת בְּגָלְיוֹ: (תהלים יח)

הן כל אלה היו המחשלים רוח גבורה בלבו של דוד הרועה המשות. ויבן לו מהם מקדש בלבו לאל אשר קראו למלכות. וישאג לבו לחללו של עולם ויכבוש עמו כל יצורי קדם. [ומקרני דמים עניתיני (תהלים כב, כב) — והיה דוד רכוב על קרניו ומגיע עד לשמים (שחר טוב כב)].
 הלוא בגבורת הקודש הזאת פגש יפגוש את הארי ואת הדוב וגם ירדוף אחריהם...

ממנה שירת נצחוננו וממנה שבט מלכותו.

האל הקאָרני טיל נאָמן תמים ברכי:
משנה בגלי פאָילות וצל פּמסי גאָסיצני:

תפלטני מריבי פּם
תשימני לראש גוים, פּם לא ינדעמי גאָדוני:

על פּן אודף בגוים יי וילשקה אָמרה:
מגדל ישועות מלכו ועשה חסד למשיחו
לךוד וילזרעו-עד עולם:

(שם)

עם הצאן במדבר, אך שם היה יכול להרגיע את נפשו הנסערה.

שובי נפשי לקנוח־יבי, כי יי גמל על־יבי
(שם קסז, ז)

משם היה צופה אל מול גורלו מחר, כאשר ייקרא לחיות עם בני האדם
ולמענם, והוא כה ירא מפניהם —

יי סלצי ומצורתי וקפלטני
אלי צורי אַחטה בו מגני וקרן פּשצי סשגני:
סהלל אַקרא יי ומן איבי אַנשע:

(שם יח)

וישמעו הצאן מני אז מגנינה חדשה מתמשכת ועולה מחליליו של רועם
הנאמן, את זה השיר אשר עושה אותו כאחד מהם, כשה תמים, נרדף ואובד,
וכמוהם נצרך אף הוא לחסד מרועה גדול, טמיר ונעלם המתגלה אך אליו
בלבבו.

סנמור לךוד

יי רצי לא אַחסר:

בנאות נשא ברכי־צני על מי קנחות ינבלני:
נפשי שובב ינחני במעגלי צדק למען שמו:

גם כי אלף בגיני צלקנת לא אינא רע

כי אַטה צפדי

שבתה ומשצנתה תקה ינחמי:
(שם כג)

דוד רוען של ישראל שנאמר (דהי"א יא, ב) אתה תדעה את עמי
את ישראל.

ומי הוא רועה של דוד?—הקדוש ברוך הוא, שנאמר: ה' רועי לא אחר.
(בראשית רבה נטח.)

מיטיב לנגן

האם זמן רב ישב דוד בשלוה עם הצאן, ולא הטרידהו?
דבר זה לא פורש.

"ודאי במרעיתו התרגש בו לבו מכל אשר הסב עליו הנביא בשמן אשר משחהו, ומאוד הטרידהו לבו לדעת איכה יבוא לו פתרון, אלה היו ביעותי יום מחר אשר לא ידע דוד איך יבואנו, ויבקש דוד להניח לנפשו, ויתפלל כי יותן לו עוד זמן רב להיות עם הצאן, אך לא כן רצה גורלו.

ולא חסו עליו גם הכתובים, כי מיד ללא הפסקה כל שהיא הם מספרים לנו את המתהווה בבית המלך, שם גמרו לבקש מנגן לשאול —
עוד מעט יבואו מלאכיו ויבהילו את דוד מן הצאן אל בית המלך.

טו יי. — ומצלח רוח יי אל דוד מהיום ההוא ומעלה

— — — — — ורוח יי סרה מעם שאול:

באותה שעה הוסר הכתר מעם שאול וניתן לדוד.

טו יי. ורוח יי סרה מעם שאול

ובצתתו רוח רעה מאת יי:

האם התחילה זו הרוח לבעתו היום?

או אולי ראשיתה עוד בפרק הקודם עם תוכחתו של שמואל אליו:

ויאמר שמואל אל שאול לא אשוב עמך

כי סאספה את דבר יי וימאספה יי מהיות מלך על ישראל:

ניסב שמואל ללקח נחמק בקנה סצילו וינקרע:

ויאמר אליו שמואל קרע יי את סמלכות ישראל מעליה היום

ונתנה לכרעה ששוב סמיה: (סא כו—כז)

בכל שתתחסר מן האדם אינו טובה— יצטער ויתעצב, אך שבעתים יגדל כאבו בהיאמר לו כי זה היקר נלקח ממנו וניתן לאיש אחר. כך גם למדנו בתורה בדברי השוטרים אל העם במלחמה.

מי האיש אשר פנה בית קדש ולא חנכו ילף וישב לביתו

פן ימות במלקטה ואיש אסר יתקננו: (דברים כ, ה—ו)

אם נרצה לדייק, נראה כי מכאן התחילה רדיפתו של שאול אחרי דוד. כי מכאן באה עגמה לנפשו אשר מעתה אך תדאג ותרוץ לבקש לדעת מי הוא זה רעהו הטוב ממנו.

טז טו. ניאמר עבדי שאול אליו

הנה נא רוח אלהים מבעתה:

טו. יאמר נא אדגנו עבדיה לפניה יבקשו איש ידע מנגן בכנור

והיה בהיות עליה רוח אלהים רעה ונגן בידו וטוב לה:

אמרו: "כל הכועס, אם נביא הוא נבואתו מסתלק ממנו", והביאו ראיה מאלישע שנסתלקה ממנו רוח הנבואה עד שהסיר רגו, והוא אמרו "ועתה קחו לי מנגן" (מל"ב ג, טו) וכן הדאגה והעצבות.

ולשון חכמים: "אין הנבואה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות אלא מתוך שמחה".

(שמונה פרקים לרמב"ם פרק ז; פסחים טו, ע"ב; קיד, ע"א)

האם לא היו מנגנים בבית המלך? או האם היה קשה למצוא בסביבתו איש יודע נגן בכנור? כי הנה הולכים לבקש את האחד המיוחד לזה.

הנה נתחיל לראות ולהתבונן בכוונת המכוון מלמעלה אשר ביקש להפגיש בדרך זו את השניים אשר בטרם יכירו איש את רעהו יראים הם זה מזה. כי כך רצה ה' להביאם לבית אחד כי ישבו זה מול זה.

האם לא היתה הרוח הרעה הזאת אשר הבעיתה את שאול רעה גם לדוד? הלוא היא היא אשר הרגיזה אותו היום מנאות דשא אל מאסרו בבית המלך.

י. ניאמר שאול אל עבדיו

ראו נא לי איש מיטיב לנגן והביאותם אלי:

אמנם כן! אלוהים הוא היודע כי דק כינורו של דוד יוכל להבין לרוחו של שאול. כי עליו צלחה הרוח אשר סדה מעל המלך, והוא המוכן היום לבוא להרגיעו.
ומי עוד כמוהו ייטיב לנגן?

טו יי. ויען אַחַד מֵהַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר
הֲנֵה רְאִיתִי בֶן לְיִשִׁי בֵּית הַלְּחָמִי
יָדַע נַגֵּן וְגַבּוֹר חֵיל וְאִישׁ מְלַחֵמָה וְנָבוֹן דָּבָר
וְאִישׁ תֹּאֵר וַיִּי עִמּוֹ:

מי הוא זה האחד מהנערים? ולמה הוא מוסיף ומרבה כה לשבח את דוד לפני המלך? הלוא רק את היודע נגן יבקש המלך היום?

ומתי והיכן הכיר זה את דוד בכל הסגולות האלה?

האם אוהב הוא האיש הזה לדוד ומבקש טובתו להביאו לפני מלך ולא ידע כי רעה היא לו?

או כי ידוע גם ידע כל זאת האיש והוא שונא לו מתמול שלשום. ואליו גם גונב הדבר אשר עשה שמואל בבית-לחם. והנה מצא מקום להבעיר עליו את קנאתו של שאול.

חז"ל אמרו כי "אחד הנערים" הוא דואג האדומי.

מנלן דדואג הוה? כתיב הכא: "ויען אחד מהנערים" וכתיב התם (שמ"א כא. ה) "ושם איש מעבדי שאול ביום החוה נעצר לפני ה' ושמו דאג האדמי אביד הרועים אשר לשאול".

[רש"י: נעצר לפני ה' — ללמוד תורה הרבה.

אביד הרועים — אלמא ההוא מיוחד שבנערים, דהיינו דואג].

(סנהדרין צג, ע"ב)

דואג האדומי! אותו נכיר כשונאו הגדול של דוד רק אחד כך, הלוא הוא אשר שנאתו אכלה את נוב עיר הכהנים.

תחילתו כנאן היא. אך עדיין הוא מסתתר, והוא "אחד מהנערים" — בזאת גילו לנו חז"ל דרכי חנף מראשיתם. המה ראו אותו עומד לפני שאול ומספר לתומו בשבחו של המנגן, וידעו כי תוכו מלא מרמה.

נאות מחשב לשונך קמער קלשש עשה קמיה: (תהלים גב, ה)

מתחת ללשון רמיה זו מסתתרת מחשבת זדון ורוע. הנה הוא בא לייצץ למלך להיטיב לו, ובלבו הוא צוחק בצחוק שטן נוקם, הוא רואה את שאול נזעם ונסער לשמע שבחו של דוד. הוא רואה את דוד "המבורך" נאחו בסבך הזה ומטלטל בסעדה והיא עוד תלך ותגדל.

קבדך רעהו קול גדול פפקר תשקם
קלה תשקב לו¹.

(משלי כז, יד)

הלוא כל התשבחות האלה אשר הוסיף דואג לספר על דוד, הן הן מקור שנאתו לו, ומנהן הוא לוקח להבעיר את הקנאה בלבו של המלך.

ואמר רב יהודה אמר רב: כל הפסוק הזה לא אמרו דואג אלא בלשון הרע: יודע נגן — שידוע לשאול; גיבור חיל — שידוע להשיב; איש מלחמה — שידוע לישא וליתן במלחמתה של תודה; איש תואר — שמראה פנים בתודה (דש"י: שמביא דאייה לדבריו); ונבון דבר — שמבין דבר מתוך דבר; וה' עמו — שהלכה כמותו בכל מקום.

בכולהו אמר להו (שאול): יהונתן בני כמהו; כיון שאמר וה' עמו, דבר שגם בו לא היה — חלשה דעתו וקינא בו.

הלוא נבין כי מאז יום התוכחה לשאול, כאשר בישדו שמואל כי קדע ה' ממלכות ישראל מעלינו ונתנה לדעהו הטוב ממנו (שמ"א טו, כח) — כי מאז אין מנוחה בנפש שאול והוא מחפש וחושד בין אנשי המעלה הסובבים אותו ובכל איש סגולה — שמא הוא זה הטוב ממנו —

ועל כן הרגישו זאת חכמים בפסוקו הארוך של "אתד מהנערים" כשלבו של שאול הולם עם כל סגולה וסגולה של זה המתואר לפניו, והוא עומד ובוהן את עצמו לעומתו וגם את יהונתן בנו —

"בכולהו אמר להו יהונתן בני כמוהו"

כי אולי היה עוד שאול מתנחם בלבו כמתפלל אחר הגזירה, כי יהיה זה "הטוב ממנו" בנו יהונתן —

ומעתה נזכור זאת בלימודינו בפרשת שאול ודוד, כי הקנאה בלבו של שאול, שרשיה עוד בטרם ידע את דוד ובטרם יראהו.

ועוד עלינו לדעת, כי הקנאה הזאת היא מולדת הספק ועל כן היתה קשה כל כך, כל כך מרה וממרת.

כי אין מחלה אנושה לאדם מן הספק המכרסם בו, והוא בא ופוקדו לעתים ובוהן אותו ביתר כאב².

ישיבת נישלח שאול מלאכים אל ישיבת דוד בנה אשר בצאן:

לא תמיד ירחיב ככה הכתוב לספר ולפרט, כי ברצותו יקצר בכגון זה מאוד ("נישלח ויביאהו") — ובדוראי יש טעם להרחבה. זו כמו שיש טעם בקיצור לפי עניינו שם. בפסוק שלפנינו אולי רצה כי נרגיש את שאול כשהוא מהסס ומהרהר לקראת בואו של זה המנגן.

את דוד בנך אשר בצאן!...

והיכן כל הסגולות אשר שמע עליהן זה עתה? האם משום שהיה שאול מפחד מהן על כן ביקש להתירן? ואולי כי לא רצה לגלות אותן לאבי הנער, כשם שלא חש לגלות לו לשם מה הוא מבקש אליו את דוד בנו?

כי ניקח ישי חמור לחם ונאד יין ונגדי עזים אחד ונישלח ביד דוד בנו אל שאול:

והנה אין ספק כי רעדה אחת את ישי בראותו את מלאכי שאול באים בעד דוד, והוא רך ומשוח מלך... אומד בלבו אולי גורע הדבר לשאול ואת נפשו יבקש, או להקור דבר על מה בא שמואל בית לחם וקידשם בובה. (אלשיר)

את חרדתו של ישי על הזמנת הפתע הסתומה הזאת אולי ניטיב להרגיש במנחה אשר הכין "ביד בנו דוד" — כי היו רחמי האב מליים את בנו בצאתו היום ללכת אל בית המלך —

ואף לא הוברר כלל בכתוב אם אמנם סיפר ישי לדוד כי שאול שלח וביקש אותו — וכן גם הסתיר ממנו הכתוב את תמונתו של דוד בשעה ההיא. מה התרגש בו לבו בהיקראו כה אל המלך? או מה היו ההרהורי כל אותו הדרך כשהיה מהלך לרגלי חמור לחם ונאד יין, "וגדי עזים אחד" על כתפו? —

שיר למעלות אשא עיני אל הקרים שאין בא פורי?

מזמור זה שבתהלים התקינו חכמים לומר ב"תפילת הדרך". האין הוא חופף היום על דוד בצאתו על דרך גורלה, בלכתו כה אל המלך שאול ואל יעודו הגדול, הנעלם המתכה לו שם?

פורי מצם יי עשה שמים וארץ:

אל ימן למוט כגלף אל ינום שמרף :
הנה לא נוים ולא יישן שומר ישנאל :
?? שמרף ?? צלה על נד ימינה :
יוקם השמש לא יקפה ונרם בלילה :
?? ישמרף מעל רע ישמד את נפשף :
?? ישמר צאקה ובו אף
מעשה נד עולם :

(תהלים קכא)

• • •

כא. ויבא דוד אל שאול ויעמד לפניו

ויאהבהו מאד ויהי לו נשא כלים :

כב. וישלח שאול אל ישי לאמד

יעמד נא דוד לפני כי מצא חן בעיני :

"מצא חן" דוד בעיני שאול. עד הנה היה מצפה לו בפחד או בקנאה, ועתה הוא רואה אותו עומד לפניו והוא נער, רועה ותמים. "עם יפה עינים וטוב דואי", כולו נדעש ונפחד מכבוד בית המלך ומסביביו, כולו כמבקש רחמים על עצמו, אשד נקרא כה.

ואולי על כך הפך עליו לבו של שאול לאהבה, כי הנה זה בבואו הסיך קנאתו מלבו וישמח עליו שאול אותה שעה "ויאהבהו מאד" —

ויהי לו נושא כלים

נושא כלים יהיה לו הנער מעתה ולא מנגן בלבד. כי כך רצה שאול אותו להיותו מזומן על ידו תמיד.

כנראה מצא משהו המקשר את נפשו בנפשו. ההיתה זאת מנגינתו המושכת בידו בכינור, אשר כה מפליא הוא להשיב לו את רוח ה' אשר סרה ממנו? — או אולי זהו ניצוץ הספק הלוחש לו בלבד?

גג. והיה בהיות רוח אלהים אל שאול

ולקח דוד את הכנור ונגן בידו

ורוח לשאול וטוב לו וסדה מעליו רוח הרעה :

ומן היום ההוא הופקד דוד להיות שומר מצב רוחו של שאול "הנהיה בהיות רוח אלהים רעה אל שאול" היה ממחר לקחת את הכינור — "ומנגן בידו ורוח לשאול וטוב לו..."

כי מי כדוד ידע את סוד הרוח הרעה אשר היתה על שאול?
ומי גם כמוהו ידע לרחם את המלך בשעה ההיא?

ונאמן היה כינורו של דוד וראוי לתפקיד הזה, כי הלוא זו רוח ה' אשר צלחה על דוד "מן היום ההוא ומעלה", כי בה גם הוכתר לשירי שירי מלכות בקדש.

לדוד מזמור — מלמד ששרתה עליו שכינה ואחר כך אמר שידה.

מזמור לדוד — מלמד שאמר שירה ואחר כך שרתה עליו שכינה.

(פסחים ק"ו, ע"א)

* * *

מה היה דוד מנגן לפני שאול בשעות ההן? ואילו משיריו שר לו למלך משורר התהלים?

ההיו אלת משירי הישועה והבטחה אשר לקח לו מנפשו לנחמו?

וְאֶבֹאֵה אֶל מִנְבַּח אֱלֹהִים

אֶל אֵל שִׁמְשַׁח זֵיטִי

וְאֶזְרָךְ בְּכִנּוּר אֱלֹהִים אֱלֹהֵי:

מִהַ־תִּשְׁתַּחֲוֶי נַפְשִׁי וּמִהַ־תִּתְקַמֵּי עָלַי

הוֹחִילִי לְאֱלֹהִים

(תהלים מג, ד-ה)

כִּי עוֹד אֲדַנּוּ יְשׁוּעוֹת סָנִי וְאֱלֹהֵי:

או אולי הביא לו' כינורו מריח השרה וממדברו שירי מרחביה, את שירי הכוסף העשויים לשחרר את האדם מכבלי המיצר, מצרות עיבו ומצדות לבו — כי בהם מתמלא הלב אך עדגה לעליות — לחזות בנועם ה' ¹⁶¹.

אֱלֹהִים, אֵלֵי אָמְתָה אֲשַׁחֲרֶךָ

עֲקָרָה לָךְ נַפְשִׁי כָּמֹה לָךְ בְּשָׂרִי

בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצִיָּף בְּלִי קִיָּם:

(תהלים סג, ב-ג)

כִּן בְּקִדְשׁ חַיִּיתִיךָ לְרֵאוֹת צִנְרָךְ וּבְכֹרֶךָ:

כי יודע היה דוד את נפש שאול, וגם לבו עצמו היה מלא חרדה ותפילה, על כן היה מוסיף עליו רחמים כל שעה שהיה יושב לפניו ורואה בצערו, על כן כה היה מיטיב לנגן — — —

מילואים והערות

- 1 אצם הששי דויד השביעי (דרי"א ב, טו).
דויד — מלא ירד מפני כבודו של דויד. ועתה מצא המרגלית לפיכך לא מנה השמיני אליהו (רש"י). כי הבן השמיני היה שמו-אליהוא-וכו' — והוא היה קטן מדוד ומה שאמר דוד הוא הקטן על שהיה מקטין עצמו קראו קטן (רד"ק). וראה שם גם דעת דאב"ע.
- 2 אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל אבל מגדלים בסוריא ובמדברות ארץ-ישראל. (בבא קמא עט, ע"ב וראה רמב"ם הלכות נזקי ממון ה, ב)
- 3 דעה "נועות" זאת מצאתי בספר "כנסת ישראל" (כולל ספר תהלים עם תולדות דוד מלך ישראל לר' נתן חיים בר' משה (ורשה תרמ"ט), ע' שורש ישי.
כיום זלות לבני אדם (תהלים יב, ט).
רש"י: מקנאתם שעונם דעה בגדולתי, שנלקחתי מאחרי הצאן למלך. וזה סתורנו — כיום זולות לבני אדם: כשמתרומם איש הזול ל (מלשון "זול") בעיני בני אדם. וזהו דוגמה האמור במקום אחר: אבן מאסו הבונים.
4 גם את האסמכתא הזאת על הפסוק הוצאתי מן הספר הנ"ל.
- 5 עיניו של דוד היו מדוקמות מכל מיני גונים.
לא היו עינים בעולם יפות למראה כעיניו של דוד.
כל גווני עולם היו מתנוצצים בהן.
וכולו באהבה לירא חסא, שנאמר (תהלים קיט, עד) "יראיך יראוני וישמחו" — שמחים הם כשהם רואים אותי. וכל החוטאים היו מפתחים ממנו.
(וראה גם יתרו עג, רזא דרזין — כל תיאורי דוד).
- 6 כי כרוכים ירדו לו השניים החרב הכינור.
הוא גם בן חיל אשר לבו כלב האריה (שמ"ב יז, י, ראה רלב"ג).
ויך דוד את מואב וימדרם בחבל השכב אותם ארצה וימדר שני חבלים להמית ומלא החבל להחיות (שם ת, ב).
ואת העט אשר בה — ברבת-עמון) הוציא וישם במגרה ובחריצי הברזל ובמגרות הברזל העביל אותם במלכן וכן יעשה לכל ערי עמון (שם יב, לא).
— ויש לשים לב כי אכזריות זו של דוד לא היתה אלא בעמון ובמואב.
במדרש הנעלם דות: א"ד חסדאי: רות מצניעות שלה נכנסת תחת כנפי השכינה ויצא ממנה דוד. המלוכה והמלכים נתחייבו להיות מזרע דוד כדי שיהיו רחמנים ואכזרים. רחמנים מצד האב ואכזרים מצד האם וזה דודך להיות כאחד ולפיכך זרע דוד גוקם ונוטר כנחש (ראה שם ס' כנסת ישראל).
ואולי גם משהו מזה רמזו בתורה. שם חולקו האומנויות בין שני בניה של עדה ובין בנה של צלה. והם אבות ...
דקח לו למך שתי נשים שם האחת עדה ושם השנית צלה ותלד עדה את יכל — הוא היה אבי ישב אהל ומקנה ושם אחיו יובל — הוא היה אבי כל תופש כנור ועוגב וצלה גם היא ילדה את תובל קין — לוסש כל חרש נחשת וברזל (רש"י: והתקין אומנותו של קין לעשות כלי זקן) ואחות תובל קין נעמה! (בראשית ד, יט—כב).

- 7 היה ר' מאיר אומר: מה נשתנה חכלת מכל מיני צבעונין (למצות ציצית), שהחכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד. (מנחות עג, ע"א).
- 8 כך אמרו רועי נבל על דוד ואנשיו — כי במדבר היו רועים וסעונים תמיד שמידה (שמ"א כה, טז). דוד סיפר: ויצאתי אחריו הכיתי והצלתי מפיו (שם יז, לח).
- 9 ויאמר דוד אל ה' בראותו את המלאך המכה בעם ויאמר הנה אנכי חטאתי ואנכי העויתי ואלה הצאן מה עשו תהי נא ירך בי ובבית אבי (שמ"ב כד, יז).
- 10 כי דאיתי בבניו לי מלך (שמ"א טז, א) שיהא מלך לשמי, שכל מקום שנאמר "לי" הרי זה קיים לעולם ולעולמי עולמים. (ילק"ש קכ"ד)
- 11 כשמעמידין המלך מושחין אותו בשמן המשחה. (רמב"ם הלכות מלכים א, ז). תני ר' יהודה כל אלעי: שמן המשחה שעשה משה במדבר — ממנו נמשחו המשכן וכליו, — וממנו נמשחו אהרן ובניו כל שבעת ימי המילואים, וממנו נמשחו כהנים גדולים ומלכים. (ירושלמי שקלים ה, א)
- 12 ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקהו ויאמר הלוא כי משחד ה' על נחלתו לנגיד י, א). וישקהו — כמנשק דבר קדוש, כענין שנאמר ה' לא כי משחד ה' לנגיד ... (ספורנו שמות ד, כז)
- 13 בענין זה נזכר עוד להבין כאשר נלמד את הפרק "בניות ברמה" (שמ"א יח—כד) שם נפגשו ולא נפגשו שלשתם: שמואל, דוד ושאלו.
- 14 המרגל בחברו עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תלך רכיל בעמך, ואעפ"י שאין לוקין על דבר זה, עון גדול הוא שגורם להרוג נפשות רבות מישאל לכך נסמך לו ולא תעמד על דם רעך, צא ולמד מה אידע לדואג האדומי.
- (רמב"ם הלכות דעות ז, א)
- וכל המספר בסובת חבירו בפני שונאיו הרי זה אבק לשון הרע, שזה גורם לו שיספרו בגנותו ועל זה הענין אמר שלמה מברך דעהו בקול גדול וכו'. (שם, שם ד)
- 15 אנו בניו יותר את מצב נפשו של שאלו אם נזכור כי התוכחה באה לו בהדרגה: (א) ועתה ממלכתך לא תקום, בקש ה' לו איש כלבבו ויצוהו ה' לנגיד על עמו (שמ"א יג, יד).
- (ב) קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעך הטוב ממך (שם טו, כו). ואילו את הודאות כי דוד הוא זה שמע שאלו לפני מותו כאשר העלה את שמואל על ידי בעלת האוב.
- (ג) ויקרע ה' את הממלכה מידך ויתנה לרעך לדוד (שם כה, יז).
- 16 והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהם חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד "צמאה נפשי לאלהים לאלהים לאלהים". וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נדתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה, שפלה, אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות כמו שאמר דוד "כי אראה שמים מעשה אצבעותיך ... מה אנוש כי תזכרני". (רמב"ם הלכות יסודי התורה ב, ב)